

บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชนตำบลอุโมงค์ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

The Role of Buddhist Monk with Community Development,
Umong Sub-district, Muang District in Lamphun Province

พระครูสิริสุตานุยุต (สมาน จนฺทสิริ)

Phrakrusirisutanuyut (Saman Candaraṅsi)

วัดป่าเหว จังหวัดลำพูน

Wat Paheo, Lamphun Province

Corresponding Author, E-mail: pksirisutanuyuta@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาการดำเนินงานและบทบาทพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชน แนวคิดและนโยบายของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตำบลอุโมงค์ และบทบาทการดำเนินงานด้านการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์กับนโยบายของชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ รวมทั้งการมีส่วนร่วมดำเนินงานของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน กลุ่มตัวอย่างในการศึกษา ได้แก่ พระสงฆ์ระดับผู้ปกครอง 10 วัด และผู้นำชุมชน 11 หมู่บ้าน ในตำบลอุโมงค์ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

จากผลการศึกษาพบว่า ประการแรก ปัญหาการดำเนินงานของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชนตำบลอุโมงค์ คือ การขาดความชัดเจนในการวางแผนและเตรียมงาน ความเข้าใจไม่ตรงกันของพระสงฆ์ในการทำงาน ขาดการปฏิสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง ขาดการมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง และขาดการติดตามประเมินผลการทำงาน นอกจากนี้ยังพบปัญหาด้านความคิดที่แตกต่างระหว่างวัดกับชุมชน ความศรัทธาที่มีต่อพระสงฆ์ การดำเนินงานแทนบทบาทคณะสงฆ์ขององค์กรต่าง ๆ และการไม่ดำเนินงานเชิงรุก ประการที่สอง แนวคิดและนโยบายของพระสงฆ์ในการดำเนินงาน พระสงฆ์มีความพร้อมและมุ่งมั่นในการสร้างบทบาทต่อการพัฒนาชุมชน แต่การวางแผนและกำหนดนโยบายไม่ได้เกิดจากการมีส่วนร่วมของคณะสงฆ์ตำบลอุโมงค์ แต่เกิดจากกรอบ

นโยบายของมหาเถรสมาคม 8 ด้าน และเป็นการดำเนินงานช่วงเทศกาลประจำปี การดำเนินงานจึงไม่มีความชัดเจน ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของ พระสงฆ์ ประการที่สาม บทบาทการดำเนินงานของพระสงฆ์ได้สอดคล้องกับนโยบาย มหาเถรสมาคม 8 ด้านมาโดยตลอด เพียงแต่การดำเนินงานที่เป็นรูปธรรมชัดเจนมี เพียงบางด้าน เพราะชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีนโยบายการพัฒนาชุมชน ที่สอดคล้องกับนโยบายมหาเถรสมาคมครบทั้ง 8 ด้าน ชุมชนและองค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่นจึงทำหน้าที่แทนบทบาทของพระสงฆ์ พระสงฆ์จึงแสดงบทบาทเพียงการมีส่วน ร่วมการดำเนินงานในชุมชนและเป็นเพียงผู้สนับสนุนการดำเนินงานของชุมชนเท่านั้น

คำสำคัญ: บทบาทพระสงฆ์; พัฒนาชุมชน; ตำบลอุโมงค์ เมืองลำพูน

Abstract

The objectives of this article are to study the working problems and the roles of monks toward community development, concepts and policies of monks toward community development of Umong Sub-district, and roles of community development of monks with policies of community and local administrative organization. This is a qualitative research which collects data from interview and participation in community development of monks. The population is administrative monks from ten temples and local leaders from eleven villages, Umong Sub-district, Muang District in Lamphun Province.

The results of this study are that at first, the working problems of monks toward community development of Umong Sub-district lack of work plans and preparation, miscommunication at work, and lack of relationship, participation, and work evaluation. In addition, the problem is concerned with different concept between temple abbots and community leaders, belief in monks, acting of monks' roles by organization, and no proactive people. Secondly, for concepts and policies of work, monks have responsibility to play the roles toward community development but they cannot participate to plan and operate policies. All plans and policies are designed by the Sangha Supreme Council of Thailand (SSCT) into eight aspects. All are also

performed in annual festivals only which are not suitable for monks to administer properly. Thirdly, the monks' roles are related to the policies of the SSCT. Some works are well completed but some are not. Due to the community and local administrative organization also have policies which are concerned with policies of the SSCT, so they work instead of monks. For this reason, monks only play the roles as participators and supporters.

Keywords: Roles of Buddhist Monk; Community Development;
Umong Sub-district in Lamphun Province

บทนำ

การพัฒนาชุมชนเป็นนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมประการหนึ่ง ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (2550-2554) โดยมุ่งเน้นการสร้างเสริมเข้มแข็งของชุมชนและสังคมให้เป็นรากฐานความมั่นคงของประเทศ อันมีเป้าหมายเพื่อเสริมสร้างศักยภาพชุมชนให้เข้มแข็งเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย โดยมีการกำหนดแผนงานและโครงการหลักในการพัฒนาชุมชนให้องค์กรประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาชุมชนอย่างจริงจัง ด้วยเหตุนี้จึงมีหน่วยงานของภาครัฐและเอกชน ต่างก็เข้าไปมีบทบาทในการพัฒนาชุมชน โดยมีแต่ละสถาบัน ก็มีจุดมุ่งหมายเพื่อจะยกระดับประชาชนในชุมชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

พระสงฆ์จัดเป็นสถาบันหนึ่งที่มีบทบาทและความสำคัญต่อวิถีชีวิต

ของคนไทย นับตั้งแต่พระพุทธศาสนาเริ่มเข้าสู่ดินแดนแหลมทองอันเป็นประเทศไทยปัจจุบัน ราวปี พ.ศ. 303 ความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับประชาชนเป็นไปอย่างใกล้ชิดและมั่นคงตลอดมา ความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นนี้ได้ขยายตัวถึงขนาดที่แสดงออกในชีวิตจิตใจของคนไทยทุกคน โดยเฉพาะในชนบทยิ่งจะเห็นได้ชัดว่าพระพุทธศาสนามีความเกี่ยวข้องกับชีวิตประชาชนเป็นอย่างมาก จะเห็นวัดตามหมู่บ้านและตำบลต่าง ๆ ซึ่งถือเป็นสมบัติส่วนรวมของคนทั้งชุมชน ทั้งในด้านการพักผ่อนหย่อนใจ การหาความรู้ การประกอบพิธีกรรม การประชุม ตลอดจนประเพณีต่าง ๆ พระสงฆ์เป็นผู้นำทางจิตใจของประชาชน เป็นศูนย์รวมความเคารพเชื่อถือของประชาชนในชุมชนนั้น ๆ นอกจากนั้น พระสงฆ์ยังได้รับการส่งเสริมให้มีบทบาทในการช่วยเหลือ

และอนุเคราะห์ประชาชน เป็นผู้นำทั้งทางด้านชีวิตและจิตใจมาตั้งพุทธกาล บทบาทนี้ได้ดำรงมาเป็นเวลานาน จนกระทั่งต่อมาความเจริญแบบตะวันตกได้แพร่เข้าสู่ประเทศไทย จึงเกิดความเปลี่ยนแปลงขึ้น และเปลี่ยนแปลงอย่างมาก เป็นผลทำให้บทบาทเดิมของพระสงฆ์เสื่อมและลดความสำคัญลง ความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับชุมชนก็เริ่มเหินห่างกัน

บทบาทพระสงฆ์นอกจากจะถูกลดบทบาทลง สถาบันสงฆ์กลับมีกลยุทธ์น้อยลงในการขับเคลื่อนเพื่อเสริมสร้างบทบาทของพระสงฆ์ ทำให้สถาบันสงฆ์ถูกมองว่าเป็นเพียงผู้ประกอบพิธีกรรมทางพุทธศาสนา เท่านั้น สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับบทบาทพระสงฆ์จึงมีหลายฝ่ายเป็นห่วง จึงได้เข้ามามีบทบาทในการเสริมสร้างให้เป็นสถาบันสงฆ์มีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของคนไทยเหมือนอดีตที่ผ่านมา

แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ควรมี 2 ประการ คือ ผดุงไว้ซึ่งสังคมอันดีงามและต้องเป็นผู้นำในการเรียกร้องและแสวงหาสังคมที่ดีกว่าในด้านพระสงฆ์จะต้องเข้าไปรับรู้กับสภาพความเป็นจริงของสังคม เพื่อจะได้เข้าไปแก้ปัญหาและพัฒนา เพราะถ้าพระสงฆ์ไม่สนใจหรือมุ่งโลกุตระธรรมอย่างเดียวแล้ว ก็เท่ากับว่าพระสงฆ์

ขาดเมตตากรุณาและไม่เอื้ออาทรต่อเพื่อนร่วมทุกข์ ยิ่งพระสงฆ์ละเลยปัญหาของสังคมออกไปเท่าไร สังคมก็จะมองไม่เห็นความสำคัญของศาสนา และพระสงฆ์ออกไปเท่านั้น ประการสำคัญที่สุดควรมีการอบรมพระสงฆ์ให้มีความรู้ความเข้าใจในภาพสังคม เน้นหนักในความเป็นผู้นำและมีความรู้ในการพัฒนาสังคม ปัจจุบันพระสงฆ์ได้เปลี่ยนบทบาทจากพุทธเจตนาเดิม คือ สงเคราะห์ชาวโลก กลับกลายมาเป็นไม่เข้าใจและไม่สนใจความเป็นอยู่ของประชาชน ไม่เข้าใจเรื่องคนจน จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ทางสถาบันสงฆ์ควรกระตุ้นให้พระสงฆ์ได้เข้าไปมีบทบาทในสังคม โดยเฉพาะสังคมชนบทให้มากยิ่งขึ้น

พระราชวรมุณี (ป. อ. ปยุตฺโต) (2527: 66) ได้มีความเห็นอย่างเป็นกลาง คือ มองบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนออกเป็น 2 ทาง คือ

1. บทบาทหลักหรือบาทบาทโดยตรงของพระสงฆ์ คือ การเป็นผู้นำชุมชนในทางจิตใจเสริมศีลธรรมสติปัญญาที่ถูกต้องแก่ชุมชน เป็นบทบาทที่สำคัญยิ่งเป็นรากฐานความเจริญความสุขของสังคมแท้จริง

2. บทบาทรอง ในบางกรณีอาจมีบทบาทอื่นที่พระสงฆ์มีความจำเป็นและควรเข้าไปเกี่ยวข้องในฐานะที่พระสงฆ์เป็นผู้รับแรงศรัทธาจาก

ชาวบ้าน อาจแนะนำประชาชนในท้องถิ่นให้เห็นช่องทางในการพัฒนาทางด้านวัตถุที่เหมาะสม อาจเป็นผู้ประสานการรวมตัวของชาวบ้านในการพัฒนาและอาจให้วัดเป็นสถานที่รวมกลุ่ม เป็นต้น

จากการศึกษาทัศนะของพระสงฆ์นักพัฒนาของภาคเหนือและภาคอีสานที่มีต่อบทบาทการพัฒนาชุมชน สรุปได้ว่า พระสงฆ์ส่วนใหญ่มีความเห็นว่า พระสงฆ์ควรเข้าไปมีบทบาทร่วมในกระบวนการพัฒนาสังคม เพราะถือเป็นหน้าที่โดยตรง ก่อปรกับพระสงฆ์เป็นคนกลาง ไม่มีชั้นวรรณะ การไปช่วยพัฒนาชาวบ้านมิใช่แต่เพียงการพัฒนาด้านจิตใจเท่านั้น ต้องครอบคลุมด้านวัตถุหรือเรื่องการครองชีพครองเรือนด้วย

จากความสำคัญเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนนั้น ทั้งฝ่ายบรรพชิตและฆราวาสมีแนวความคิดป้องกันว่า พระสงฆ์ควรเข้าไปมีบทบาทในการพัฒนาชุมชนของตนเอง อย่างไรก็ตาม บทบาทที่พระสงฆ์ได้กระทำนั้นได้มีมาเป็นเวลาช้านานแล้ว จนกระทั่งรัฐบาลได้ให้การสนับสนุนและส่งเสริม บทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์จึงเริ่มเด่นชัดขึ้น มีโครงการที่รู้จักกันดีเกิดขึ้นหลายโครงการ อาทิเช่น โครงการพระธรรมทูต โครงการพระธรรมจาริก โครงการ

อบรมพระภิกษุเพื่อส่งเสริมการพัฒนาท้องถิ่นของมหาวิทยาลัยสงฆ์และโครงการอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) เป็นต้น

โครงการที่แสดงให้เห็นถึงบทบาทของคณะสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนที่เด่นชัด คือ โครงการอบรมประชาชนประจำตำบล ซึ่งถือเป็นโครงการพัฒนาชุมชนระดับชาติในส่วนของมหาเถรสมาคมหรือสถาบันสงฆ์ มีการตราเป็นระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยการตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล พ.ศ. 2518 มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมและสร้างสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ประชาชน โดยมอบหมายให้คณะสงฆ์ส่วนภูมิภาคนับตั้งแต่เจ้าคณะตำบลขึ้นไปจัดโครงการอบรมประชาชนในหัวข้อต่าง ๆ ครอบคลุมงานทั้ง 8 ด้าน คือ ศิลธรรมและวัฒนธรรม สุขภาพอนามัย สัมมาชีพ สันติสุข ศึกษาสงเคราะห์ กตัญญูกตเวทิตาธรรมและด้านสามัคคีธรรม เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับงานพัฒนาของรัฐทางด้านมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่ง ก็ได้จัดให้มีโครงการอบรมพระภิกษุเพื่อส่งเสริมการพัฒนาท้องถิ่นมาตั้งแต่ พ.ศ. 2508 เป็นต้นมา ทางภาครัฐบาลเองก็ได้มีโครงการหลายโครงการที่มุ่งให้พระสงฆ์เข้าไปมีบทบาทในการช่วยแก้ปัญหาชุมชนต่าง ๆ แม้ว่าจะเน้น

ผลตอบแทนทางการเมืองมากกว่าอื่นใดก็ตามที่ แต่ทางส่วนราชการก็มีความตั้งใจจริง

ในเขตเทศบาลตำบลอุโมงค์ อำเภอมือง จังหวัดลำพูน บทบาทของพระสงฆ์ได้รับนโยบายจากมหาเถรสมาคม ภายใต้การกำกับดูแลของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลอุโมงค์ (อ.ป.ต. อุโมงค์) ซึ่งถือว่าเป็นศูนย์กลางในพัฒนาศักยภาพของพระสงฆ์ในตำบลอุโมงค์ นอกจากนี้ที่จะมุ่งดำเนินการตามนโยบายของมหาเถรสมาคมในการพัฒนาชุมชนแล้ว ยังจะต้องบูรณาการกับนโยบายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้การดำเนินการเกิดประสิทธิผลมากขึ้น

นับว่าการดำเนินงานด้านพัฒนาชุมชนของคณะสงฆ์ตำบลอุโมงค์ตามนโยบายของมหาเถรสมาคม ตั้งแต่ พ.ศ. 2540 จนถึงปัจจุบัน ประสิทธิภาพการดำเนินงานของคณะสงฆ์โดยเฉพาะการเข้าไปมีบทบาทในการพัฒนาชุมชนยังมีน้อย จากบทบาทของคณะสงฆ์ตำบลอุโมงค์โดยเฉพาะผู้ปกครองคณะสงฆ์มีความพยายามในการผลักดันนโยบายคณะสงฆ์ผ่านโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อเสริมสร้างแรงจูงใจให้พระสงฆ์ได้ร่วมดำเนินงานในด้านการพัฒนาชุมชน แต่การดำเนินงานด้านการพัฒนาชุมชนที่เกิดขึ้นกลับถูกขับเคลื่อนจากพระสงฆ์

บางรูปเท่านั้น ทำให้การดำเนินงานด้านการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ถูกมองว่าเป็นหน้าที่ของพระสงฆ์รูปใดรูปหนึ่งหรือผู้รับตำแหน่งตามนโยบายของมหาเถรสมาคมเท่านั้น

จากบทบาทของพระสงฆ์ตำบลอุโมงค์ที่กล่าวมา การขับเคลื่อนนโยบายด้านการพัฒนาชุมชนของมหาเถรสมาคมของผู้ปกครอง ได้รับการสอรับและดำเนินงานจากพระสงฆ์ในตำบลอุโมงค์เฉพาะบางด้านเท่านั้น จึงส่งผลกระทบต่อพระสงฆ์ผู้ปกครองและผู้ดำรงตำแหน่งประธานในการขับเคลื่อนนโยบาย และยังถูกมองถึงความไม่ชัดเจนของนโยบายในการพัฒนาชุมชน

นอกจากนี้ หากการดำเนินงานในการแสดงบทบาทพัฒนาชุมชนและนโยบายการดำเนินงานของพระสงฆ์แล้ว บทบาทของพระสงฆ์ในตำบลอุโมงค์ถูกลดลงในการเข้าร่วมประชาคมวางแผนการพัฒนาชุมชนจากที่ผ่านมาได้รับอาราธนาเข้าร่วมเป็นประจำ และประการสำคัญ นอกจากบทบาทพระสงฆ์ในการเข้าร่วมวางแผนการพัฒนาชุมชนภายใต้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นถูกลดบทบาทลงแล้ว โครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่ถูกขับเคลื่อนและผลักดันจากคณะสงฆ์ในการมีส่วนร่วมพัฒนาชุมชน

กลับไม่ได้รับการสนับสนุนส่งเสริมในชุมชน

จากบทบาทการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์และสภาพปัญหาบทบาทของพระสงฆ์ตำบลอุโมงค์ในการพัฒนาชุมชนที่กล่าวมา ซึ่งเป็นประเด็นที่ทำให้ผู้ศึกษาวิจัยสนใจที่จะศึกษาการปฏิบัติจริงในการศึกษาในครั้งนี้

วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาปัญหาการดำเนินงานและบทบาทพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชน
- 2) เพื่อศึกษาแนวคิดและนโยบายของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตำบลอุโมงค์
- 3) เพื่อศึกษาบทบาทการดำเนินงานด้านการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์กับนโยบายของชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาในครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (ภาคสนาม) ที่ใช้วิธีการเก็บรวบรวม วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลในเชิงคุณภาพเพื่อให้ได้ข้อมูลที่สอดคล้องกับการศึกษาโดยมีวิธีการศึกษาใน 3 วิธี คือ 1. ส่วนที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์แนวคิดและนโยบายในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย ข้อที่ 2 จะศึกษาข้อมูล

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนสัมภาษณ์ผู้มีส่วนที่รับผิดชอบในการบริหารงานคณะสงฆ์ในระดับตำบลและผู้มีหน้าที่รับผิดชอบในการบริหารงานในชุมชน 2. การศึกษาบทบาทการดำเนินงานของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชนกับนโยบายของชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามวัตถุประสงค์ข้อ 3 นั้น จะสัมภาษณ์และสนทนากับพระสงฆ์แต่ละวัดและผู้นำชุมชนในเขตเทศบาลตำบลอุโมงค์ 3. การศึกษาปัญหาการดำเนินงานและบทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชนตามวัตถุประสงค์ข้อ 1 จะเข้าไปศึกษาแบบเจาะลึกลงพื้นที่โดยการสัมภาษณ์และการสนทนาในแต่ละวัด (เจ้าอาวาส) และในแต่ละชุมชน (ผู้นำชุมชน)

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ผู้ศึกษาวิจัยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง คือ ผู้ปกครองคณะสงฆ์ตำบลอุโมงค์เจ้าอาวาสแต่ละวัดในตำบลอุโมงค์และผู้นำชุมชนในตำบลอุโมงค์ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน จำนวน 10 รูป/วัด และผู้นำชุมชนประกอบไปด้วยนายกเทศมนตรีผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 12 ท่าน

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยประการแรกพบว่า ปัญหาการดำเนินงานและบทบาทของ

พระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชน ปัญหา การดำเนินงานของพระสงฆ์ต่อการ พัฒนาชุมชนตำบลอุโมงค์ สรุปเป็น 2 ประเด็น คือ 1) ปัญหาการดำเนินงาน ซึ่งประกอบไปด้วยการขาดความ ชัดเจนในการวางแผนและเตรียมการ ในการดำเนินงาน ความเข้าใจที่ต่างกัน ของพระสงฆ์ในการดำเนินงาน ขาด การปฏิสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง ขาดการ มีส่วนร่วมอย่างจริงจังในการ ดำเนินงาน และขาดการติดตาม ประเมินผลการดำเนินงาน ปัญหา เหล่านี้เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การ ดำเนินงาน ของคณะสงฆ์เกิด ข้อบกพร่องมาโดยตลอด และ 2) อุปสรรคปัญหาการสร้างบทบาท ของพระสงฆ์ในการดำเนินงานต่อการ พัฒนาชุมชน ประกอบไปด้วยความคิด ที่แตกต่างระหว่างวัดกับชุมชน ความ ศรัทธาเลื่อมใสที่มีต่อพระสงฆ์ การ ดำเนินงานแทนบทบาทคณะสงฆ์ของ องค์กรต่าง ๆ และการไม่ดำเนินงาน ของพระสงฆ์แบบเชิงรุก อุปสรรค ปัญหาเหล่านี้เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ การสร้างบทบาทของพระสงฆ์ตำบล อุโมงค์ลดลง

ประการที่สอง การศึกษา แนวคิดและนโยบายของพระสงฆ์ใน การพัฒนาชุมชนตำบลอุโมงค์พบว่า จากแนวคิดของนักศึกษามีข้อที่ ตรงกันว่า พระสงฆ์ควรเข้าไปมีบทบาท

ในการพัฒนาชุมชน แต่จะเน้นในเรื่อง ไตนั้นมีความเห็นเป็น 2 แนวทาง คือ พระสงฆ์ควรเข้าไปมีบทบาทในการ แก้ไขปัญหาของชาวบ้านในด้าน ศีลธรรมคุณธรรมแต่ฝ่ายเดียว เพราะมี ความเชื่อว่า เมื่อประชาชนเป็นคนดีมี ศีลธรรมแล้ว ปัญหาด้านอื่น ๆ ก็จะ หหมดไป และพระสงฆ์ก็ควรที่จะพัฒนา ทั้ง 2 ด้านไปพร้อมกัน แต่ควรยึดการ อบรมศีลธรรมเป็นบทบาทหลัก ส่วน งานพัฒนาด้านอื่นควรเป็นบทบาทรอง ที่สำคัญพระสงฆ์ควรจะเป็นผู้กำหนด ขึ้นโดยให้สอดคล้องกับปัญหาของ ชุมชนนั้น ควรมีการเพิ่มพูนความรู้ทั้ง ด้านธรรมและทางโลก โดยเฉพาะ ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนให้ มากกว่าที่เป็นอยู่ปัจจุบันจึงจะทำให้ งานพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ได้ผล ตามที่ต้องการ

นอกจากนี้ ผลการศึกษา ยังสรุปเป็น 2 ประเด็น คือ 1) แนวคิด ของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชน ควร เป็นบทบาทแบบเชิงรุกในการ ดำเนินงาน โดยเฉพาะการพัฒนาใน ด้านตัวคนมากกว่าการเน้นทางด้าน วัตถุ เพราะเป็นทรัพยากรบุคคลสำคัญ ในการทำให้ชุมชนดำเนินชีวิตอย่าง ยั่งยืน ทั้งนี้ พระสงฆ์จำต้องที่ ดำเนินงานด้านการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมและเป็นเครือข่ายแห่งการเรียนรู้ เพื่อดำเนินงานร่วมกัน เมื่อพระสงฆ์ใน

ตำบลอุโมงค์ดำเนินงานเป็นทีม ก็จะต้องเห็นความสำคัญในด้านการส่งเสริมศักยภาพพระสงฆ์ให้เกิดการเรียนรู้และความสามารถในการพัฒนาชุมชน เมื่อพระสงฆ์ต่างก็มีศักยภาพในการดำเนินงานด้านการพัฒนาชุมชนแล้ว ประการสำคัญก็คือการวางแผนและนโยบายของคณะสงฆ์จะต้องมีความชัดเจน เพื่อที่จะเป็นแนวทางในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

2) นโยบายของพระสงฆ์ตำบลอุโมงค์ในการพัฒนาชุมชน ควรยึดกรอบนโยบายจากส่วนบน 8 ด้าน คือ ศีลธรรมและวัฒนธรรม สุขภาพอนามัย สัมมาชีพ สันติสุข ศึกษาสงเคราะห์ กตัญญูทเวทิตาธรรมและด้านสามัคคีธรรม เป็นสำคัญ เมื่อได้มีการยึดกรอบนโยบายจากส่วนบน ทำให้การกำหนดวางแผนนโยบายในการพัฒนาชุมชนของคณะสงฆ์ตำบลอุโมงค์ไม่ได้มีการวางแผนและกำหนดนโยบายเป็นของตนเอง เมื่อนโยบายมีความชัดเจนน้อย คณะสงฆ์ตำบลอุโมงค์จึงได้ดำเนินการตามกิจกรรมและโครงการต่าง ๆ ที่เป็นกิจกรรมและโครงการประจำปีเป็นส่วนใหญ่ และการดำเนินงานของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตามนโยบายมหาเถรสมาคมก็เป็นรูปธรรมชัดเจนบางด้านเท่านั้น เพราะส่วนใหญ่แล้วองค์กร

ปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้ดำเนินงานแทน จึงทำให้บทบาทของพระสงฆ์อยู่ในรูปแบบการสนับสนุนเท่านั้น ทำให้การดำเนินงานตามกรอบนโยบายของมหาเถรสมาคมเป็นรูปธรรมเพียงบางด้าน ได้แก่ นโยบายในด้านศีลธรรมและวัฒนธรรม ด้านสันติสุข ด้านศึกษาสงเคราะห์ และด้านกตัญญูทเวทิตาธรรม ส่วนนโยบายด้านสุขอนามัย ด้านสัมมาชีพ ด้านสาธารณสงเคราะห์ และด้านสามัคคีธรรม คณะสงฆ์ได้ดำเนินงานไม่ชัดเจน เนื่องจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้ทำหน้าที่แทนมาโดยตลอด

ประการที่สาม บทบาทการดำเนินงานด้านการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์กับนโยบายของชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สามารถสรุปเป็น 2 ประเด็น คือ 1) บทบาทการดำเนินงานด้านการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ตำบลอุโมงค์ ได้ดำเนินงานอย่างสอดคล้องกับนโยบายมหาเถรสมาคมทั้ง 8 ด้าน คือ ศีลธรรมและวัฒนธรรม สุขภาพอนามัย สัมมาชีพ สันติสุข ศึกษาสงเคราะห์ กตัญญูทเวทิตาธรรมและด้านสามัคคีธรรม แต่การดำเนินแต่ละด้านจะมีความแตกต่างในเรื่องการแสดงบทบาทของพระสงฆ์ จึงทำให้การดำเนินงานของพระสงฆ์ในตำบลอุโมงค์อยู่ในรูปแบบการสร้างบทบาท 2 ประการ

คือ (1) บทบาทหลัก (2) บทบาทรอง และการดำเนินงานทั้ง 2 บทบาท ได้สังเคราะห์เป็น 3 รูปแบบ กล่าวคือ (1) บทบาทในการริเริ่มและดำเนินการเอง (2) บทบาทในการสนับสนุน (3) บทบาทในการรับนิมนต์ให้มีส่วนร่วมการพัฒนาชุมชน จากการสังเคราะห์บทบาทของพระสงฆ์ในตำบลอุโมงค์ออกเป็น 3 รูปแบบ ทำให้มีความชัดเจนในเรื่องการดำเนินงานด้านการพัฒนาของพระสงฆ์ในตำบลอุโมงค์ จะเห็นได้ว่า การดำเนินงานบางด้านพระสงฆ์ดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรม การดำเนินงานพัฒนาชุมชนบางด้านบทบาทของพระสงฆ์ก็ถูกลดบทบาทลง สาเหตุจากสภาพสังคมและการบริหารจัดการขององค์กรต่าง ๆ ผลจากการศึกษาการดำเนินงานของพระสงฆ์จึงบ่งบอกถึงการแสดงบทบาทของพระสงฆ์และความสอดคล้องกับชุมชน

2) การดำเนินการพัฒนาชุมชนภายใต้นโยบายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งนโยบายแต่ละด้านได้ดำเนินการตามวิสัยทัศน์ที่ว่า “อุโมงค์เมืองสุขภาพดี ทุกภาคมีส่วนร่วม ศูนย์รวมแห่งภูมิปัญญา” จากผลการศึกษาพบว่า นโยบายด้านการพัฒนาเมืองให้เป็นเมืองที่อยู่เย็นเป็นสุข ได้สอดคล้องกับนโยบายคณะสงฆ์ด้านศีลธรรมและวัฒนธรรม ด้าน

สุขอนามัย ด้านสันติสุข ด้านสาธารณสงเคราะห์และด้านกตัญญูทุกเวที นโยบายด้านการพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืนสอดคล้องกับนโยบายคณะสงฆ์ด้านสมาธิและสามัคคีธรรม นโยบายด้านการอนุรักษ์และส่งเสริมให้เป็นเมืองที่มีเอกลักษณ์แห่งภูมิปัญญาทางศิลปวัฒนธรรมและประเพณีสอดคล้องกับนโยบายคณะสงฆ์ด้านศีลธรรมและวัฒนธรรม นโยบายด้านการพัฒนาและส่งเสริมทรัพยากรมนุษย์ให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้สอดคล้องกับนโยบายคณะสงฆ์ด้านศึกษาสงเคราะห์ จึงกล่าวได้ว่า นโยบายของชุมชนมีความสอดคล้องการหลักนโยบายของพระสงฆ์ 8 ด้าน และการดำเนินงานบางกิจกรรมมีการดำเนินงานร่วมกันระหว่างชุมชนกับพระสงฆ์ในตำบลอุโมงค์ จึงบ่งชี้ได้ว่าการสร้างบทบาทของพระสงฆ์ในการดำเนินงานด้านการพัฒนามาตามนโยบายคณะสงฆ์ตำบลอุโมงค์สามารถดำเนินงานแบบเชิงรุกได้ เพราะนโยบายชุมชนเปิดโอกาสให้เข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินงานเพื่อบรรลุเป้าหมายของความเป็นอยู่ของคนตำบลอุโมงค์

อภิปรายผล

งานศึกษาวิจัยนี้พบว่า พระสงฆ์ในตำบลอุโมงค์ได้ดำเนินงาน

ด้านการพัฒนาชุมชนตำบลอุโมงค์ ภายใต้โครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ที่ผ่านมามีปัญหาที่เป็นอุปสรรคในการดำเนินงาน คือ การขาดความชัดเจนในการวางแผนและเตรียมการ ความเข้าใจที่ต่างกันของพระสงฆ์ การขาดปฏิสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง การขาดการมีส่วนร่วมอย่างจริงจังในการดำเนินงาน และขาดการติดตามประเมินผลการดำเนินงาน นอกจากนี้ปัญหาการดำเนินงานของพระสงฆ์ การสร้างบทบาทของพระสงฆ์ในการดำเนินงานต่อการพัฒนาชุมชนแล้ว ยังพบอุปสรรคปัญหาในการแสดงบทบาท คือ ความคิดที่แตกต่างระหว่างวัดกับชุมชน ความศรัทธาเลื่อมใสที่มีต่อพระสงฆ์ การดำเนินงานแทนบทบาทคณะสงฆ์ขององค์กรต่าง ๆ จะเห็นได้ว่า ทั้งปัญหาการดำเนินงานและปัญหาการสร้างบทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชน ล้วนเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การดำเนินงานขาดความมีประสิทธิภาพ ดังนั้น การศึกษาหลักการหรือทฤษฎีการบริหารจึงเป็นเรื่องสำคัญ เช่น ทฤษฎีการเป็นผู้นำในทางตะวันตก จากนั้นนำมาประยุกต์เข้ากับหลักการทางพระพุทธศาสนา ก็จะช่วยทำให้การทำงานของพระสงฆ์มีประสิทธิภาพได้

นอกจากปัญหาการดำเนินงานและปัญหาการสร้างบทบาท

ของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชนตำบลอุโมงค์แล้ว แนวคิดและนโยบายของคณะสงฆ์ในการดำเนินงานด้านการพัฒนาชุมชนก็ไม่ได้มีความสอดคล้องกัน ซึ่งแนวคิดของพระสงฆ์ในตำบลอุโมงค์นั้น ต่างก็มีแนวคิดที่เห็นว่า พระสงฆ์จำเป็นที่จะต้องพยายามสร้างบทบาทแบบเชิงรุกในการดำเนินงานด้านการพัฒนาชุมชน โดยเฉพาะการพัฒนาในด้านตัวคนมากกว่าด้านวัตถุ เพราะคนเป็นบุคลากรสำคัญในการทำให้ชุมชนดำเนินชีวิตอย่างยั่งยืน พระสงฆ์จึงต้องดำเนินงานด้านการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมและการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ในการทำงานร่วมกันเป็นทีม การส่งเสริมศักยภาพพระสงฆ์ให้สามารถทำงานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น พระสงฆ์จึงควรเรียนรู้หลักการบริหารเพิ่มเติม เช่น การบริหารแบบ 4Ms หลักการบริหารจัดการองค์กรที่เรียกว่า POSDCoRB หรือแม้กระทั่งการใช้สื่อเทคโนโลยีในการบริหารจัดการ ก็เป็น การแก้ปัญหาการทำงานให้เป็นเชิงรุก และเข้าถึงสังคมได้ง่ายยิ่งขึ้น

อย่างไรก็ตาม แนวคิดการสร้างบทบาทพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชนตำบลอุโมงค์ที่ยังไม่มีความสอดคล้องกัน เพราะการกำหนดนโยบายการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ตำบลอุโมงค์ได้ยึดกรอบนโยบายจากส่วนบนเป็นสำคัญ การกำหนดวางแผน

นโยบายในการพัฒนาชุมชนของคณะสงฆ์จึงไม่ได้มีการวางแผนและกำหนดนโยบายเป็นของตนเอง การทำงานของคณะสงฆ์จึงเป็นรูปธรรมบางด้านเท่านั้น การดำเนินตามนโยบายเหล่านี้จึงเป็นทั้งจุดแข็งและจุดอ่อนในการบริหารงานไปในตัว ดังนั้น พระสงฆ์จึงต้องเรียนรู้การบริหารจัดการตามหลัก SWOT Analysis เพื่อวิเคราะห์องค์กรและปรับตัวให้ทันยุคสมัยปัจจุบัน รวมถึงการบริหารจัดการโดยใช้ภูมิปัญญาชุมชนเพื่ออนุรักษ์องค์ความรู้ท้องถิ่นด้วย

ถึงกระนั้น การดำเนินงานของคณะสงฆ์ก็ยังดำเนินงานในด้านการพัฒนาชุมชนมาโดยตลอด จะเห็นได้จากบทบาทในการดำเนินงานตามกรอบนโยบายคณะสงฆ์ 8 ด้าน ซึ่งสรุปลงในบทบาท 2 ประการ คือ บทบาทหลักและบทบาทรอง และสังเคราะห์ลงใน 3 รูปแบบ คือ บทบาทในการริเริ่มและดำเนินการเอง บทบาทในการสนับสนุน และบทบาทในการมีส่วนร่วม ซึ่งการดำเนินงานดังกล่าวนี้เป็นการทำงานที่รูปธรรมชัดเจนของการสร้างบทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชนตำบลอุโมงค์ตามนโยบายคณะสงฆ์ 8 ด้าน และสอดคล้องกับนโยบายการพัฒนาของทางบ้านเมือง นอกจากนี้ พระสงฆ์ควรนำหลักการบริหารกิจการคณะสงฆ์

ทั้ง 6 ด้าน คือ ด้านปกครอง ด้านการศึกษา ด้านการเผยแผ่ ด้านการสาธารณูปการ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านสาธารณสงเคราะห์ มาประกอบการพัฒนาด้วยจึงจะส่งผลต่อการพัฒนาสังคมและวัดไปในตัว ตามหลักการพัฒนาที่เรียกว่า “บวร” อย่างแท้จริง

ดังนั้น หากพระสงฆ์ดำเนินงานด้วยการพัฒนาองค์ความรู้ตนเองอยู่ตลอดเวลาและมีความสอดคล้องกับนโยบายของชุมชนแล้ว การดำเนินงานด้านการพัฒนาชุมชนที่เป็นรูปธรรมบางด้านก็必将มีความชัดเจนและมีประสิทธิภาพมากขึ้น เกิดการแก้ปัญหาที่ตรงจุด อันนำไปสู่การกำหนดนโยบายของคณะสงฆ์ตำบลอุโมงค์ที่เป็นรูปแบบการจัดการบริหารจัดการแนวใหม่ เกิดความเข้าใจในกระบวนการดำเนินงานด้านการพัฒนาสังคมที่เป็นระบบขึ้น ตรงกันข้ามหากพระสงฆ์ตำบลอุโมงค์ขาดการพัฒนาเรียนรู้ตลอดเวลา ขาดการมีส่วนร่วมในการหาแนวทางการแก้ไขอุปสรรคปัญหาเหล่านั้น การดำเนินงานของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชนก็ยังมีสภาพเหมือนเดิม และอาจจะทำให้บทบาทของพระสงฆ์ตำบลอุโมงค์ถูกลดบทบาทลงไปในที่สุด

สรุป

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ทำให้ทราบทั้งจุดเด่นและจุดด้อยของการพัฒนาบทบาทพระสงฆ์ในการเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ โดยเฉพาะปัญหาการดำเนินงานของพระสงฆ์ที่ขาดความชัดเจนในการวางแผนและเตรียมการในการดำเนินงาน การขาดการปฏิสัมพันธ์ต่อกันอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการขาดการติดตามประเมินผลการดำเนินงาน ปัญหาเหล่านี้จึงต้องมีการประชุมปรึกษาหารือ แลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง อันจะทำให้ปัญหาลดลงได้ ดังนั้น จึงควรพระสงฆ์ระดับผู้ปกครอง (เจ้าคณะตำบล) และพระสงฆ์ระดับผู้นำด้านพัฒนาชุมชน (ประธานหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล) ควรจัดให้มีการประชุมปรึกษาหารือคณะสงฆ์ประจำเดือน เพื่อชี้แจงการดำเนินงาน และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ส่วนพระสงฆ์ที่มีศักยภาพและความสามารถสูงควรได้ร่วมกันจัดกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมและเรียนรู้ร่วมกันใน

ภาคปฏิบัติมากกว่าการออกนโยบายสั่งการเท่านั้น นอกจากนี้ นโยบายของพระสงฆ์ในการดำเนินงานด้านการพัฒนาชุมชน โดยยึดกรอบนโยบายจากส่วนบน 8 ด้าน ทำให้การกำหนดวางแผนนโยบายในการพัฒนาชุมชนของคณะสงฆ์ตำบลอุโมงค์ไม่ได้มีการวางแผนและกำหนดนโยบายเป็นของตนเอง พระสงฆ์จึงควรบูรณาการนโยบายเข้ากับภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วย ส่วนบทบาทการดำเนินงานของพระสงฆ์และนโยบายของชุมชนควรมีความสอดคล้องกับการดำเนินงานของพระสงฆ์ โดยเฉพาะการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน อันจะทำให้บ้าน วัด และโรงเรียน (ชุมชน) เกิดการพัฒนาที่ดำเนินไปด้วยกันอย่างยั่งยืน นอกจากนี้ ผู้นำชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรเปิดโอกาสให้พระสงฆ์เข้าไปมีส่วนร่วมในการวางแผนและกำหนดนโยบาย เพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกันและประสิทธิภาพของการดำเนินงานด้านการพัฒนาชุมชนตำบลอุโมงค์ต่อไป

บรรณานุกรม

- กรมการศาสนา กองพุทธศาสนสถาน. (2524). *วัดพัฒนา 24*, พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา.
- กิตติวุฒ โภทฺธิ. (2514). *ประชาชนกับความรับผิดชอบต่อสังฆกรรมของนักประพันธ์เครื่องหมายคนดี*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา.

- โคจิ โนสุ. (2530). *บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาสังคม: ศึกษาเฉพาะกรณีในจังหวัดสงขลา*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- เจริญเกียรติ ธนะสุขถาวร และประพาส จารุเสถียร. (2519). *พุทธศาสนากับชนชั้นปกครองของไทยในการพัฒนาการเมืองไทย*. กรุงเทพมหานคร: แพร่พิทยา.
- เจียมพงษ์ วงศ์ธรรม. (2519). *บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชนบท*. วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นงเยาว์ ปิฎกัชน. (2532). *บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้าน: ศึกษาเฉพาะจังหวัดสงขลา*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.